

Sesja na temat

„Ekologia wobec współczesnych problemów środowiska”

(Dziekanów Leśny, 26 V 1996 r.)

W sali posiedzeń Senatu RP w dniach 27–28 maja 1996 roku odbyła się międzynarodowa konferencja „Ziemia domem człowieka – globalne i uniwersalne problemy ekologii a teoria i praktyka ochrony środowiska w Polsce”. Organizatorem konferencji była Senacka Komisja Ochrony Środowiska przy współudziale Ministerstwa Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa. Poprzedziły ją trzy sesje – w tym omawiana – poświęcone roli nauk przyrodniczych, filozofii, socjologii, biznesu, mediów i organizacji pozarządowych w zapobieganiu postępującej degradacji środowiska naturalnego. Zaprezentowano na nich różne aspekty relacji człowiek–środowisko, odzwierciedlające interdyscyplinarność problemów związanych ze środowiskiem naturalnym i jego ochroną.

Sesja w Dziekanowie Leśnym miała miejsce w Instytucie Ekologii PAN i została zorganizowana pod patronatem prof. Kazimierza Dobrowolskiego. Sesji tej przewodniczyli: senator Jerzy Madej oraz ze strony Instytutu – zastępca dyrektora ds. naukowych prof. Tadeusz Prus i doc. Gabriela Bujalska. Wśród uczestników byli między innymi senator Janusz Okrzesik z Senackiej Komisji Ochrony Środowiska i Główny Konserwator Przyrody prof. Kazimierz Dobrowolski. Władze Polskiej Akademii Nauk reprezentowali prof. Tadeusz Chojnacki oraz prof. Romuald Klekowski. Gośćmi zagranicznymi sesji byli: prof. Sonja Servomaa (*University of Helsinki*), prof. John Rensenbrink (*Bowdoin College, USA*), prof. Brian Seitz (*Babson College, USA*), prof. Andrew Woznicki (*University of San Francisco*) wraz z osobami towarzyszącymi. W sesji uczestniczyli przedstawiciele wyższych uczelni: Uniwersytetu Warszawskiego, Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie oraz Akademii Rolniczo-Technicznej w Olsztynie. Licznie reprezentowane były także jednostki Polskiej Akademii Nauk: Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania, Instytut Dendrologii w Kórniku, Zakład Badania Ssaków w Białowieży, Szczecińskie Centrum Ekologii, Instytut Ochrony Przyrody, Wydawnictwo Nauk Biologicznych i oczywiście Instytut Ekologii. Obecni byli również przedstawiciele Kampinoskiego Parku Narodowego z jego dyrektorem mgr. inż. Jerzym Misiakiem. Ponadto w sesji uczestniczyli reprezentanci Instytutu na Rzecz Ekorozwoju, Polskiego Klubu Ekologicznego, Społecznego Instytutu Ekologicznego, Fundacji „Czysta Woda” oraz ruchów ekologicznych. Łącznie sesja zgromadziła około 60 osób.

Sesję otworzył prof. Tadeusz Chojnacki, witając uczestników i zapoznając ich pokrótce z historią i osiągnięciami Instytutu Ekologii PAN, w którym gościli. Podkreślił, że Instytut – który niebawem będzie obchodził swoje 45-lecie – tworzył podwaliny ekologii w Polsce, a jego osiągnięcia naukowe zapewniają mu miejsce także w ekologii światowej. Posiada on liczne wyspecjalizowane filie znajdujące się w różnych częściach Polski i nadal aktywnie uczestniczy w tworzeniu nowych struktur PAN, takich jak powstałe niedawno Międzynarodowe Centrum Ekologii.

Pierwszą część konferencji wypełniło sześć referatów. Rozpoczęło wystąpienie prof. Kazimierza Dobrowolskiego pt. „Prezentacja kierunków badań Instytutu Ekologii PAN”. Prowadzone w Instytucie prace obejmują kierunki badawcze na różnych poziomach

organizacji, począwszy od komórki aż po krajobraz. Ta wielość zainteresowań sprawiła, że właściwie w każdym z nurtów współczesnej ekologii Instytut posiada wysokiej klasy specjalistów o znaczących osiągnięciach na skalę światową. Prof. Dobrowolski podkreślił, że w procesie prawidłowego kształtowania świadomości ekologicznej społeczeństwa niezbędny jest udział naukowców z tej właśnie dziedziny.

Autorami kolejnego referatu pt. „Problemy ochrony przyrody jezior w planowaniu przestrzennym” byli dr Rajmund Wiśniewski i prof. Anna Hillbricht-Ilkowska. Wygłosił go dr Wiśniewski i zilustrował pięknymi przezroczami pochodzącymi głównie z Pojezierza Mazurskiego. Wspaniałe widoki największych jezior konkurowały tu z urokiem tych najmniejszych – „oczek wodnych” malowniczo usytuowanych w zagłębieniach śródpolnych. Niestety te piękne zdjęcia ukazywały jednocześnie zjawiska powodujące, iż ponad 60% jezior w Polsce ma III klasę czystości wód lub znajduje się poza klasą. Badania zbiorników wodnych dowodzą, że przed eutrofizacją – jak na razie – potrafią same obronić się jedynie duże jeziora posiadające naturalne bariery ochronne w postaci ekotonów, tworzonych przez łozowiska i zbiorowiska szuwarowe. Unieruchamiają one bowiem w swej biomacie dopływające w nadmiarze pierwiastki i materię organiczną. Mniejsze zbiorniki wodne, często pozbawione takiej bariery, bez pomocy ze strony człowieka szybko ulegają zagładzie. Wraz z nimi zaś odchodzi w przeszłość piękno polskich pojezierzy.

Również treść trzeciego referatu pt. „Struktura krajobrazów i ich różnorodność biologiczna”, wygłoszonego przez prof. Elizę Dąbrowską-Prot, nawiązywała do znaczenia ekotonów w przyrodzie. Występowanie charakterystycznego dla ekotonów zjawiska wzrostu liczby gatunków roślin i zwierząt w nich występujących – w stosunku do zbiorowisk przez nie rozdzielanych – świadczy niezbicie, iż ekotony, choć mają stosunkowo niewielką powierzchnię, mogą stanowić bardzo ważne ogniwo w ochronie różnorodności biologicznej.

Kolejny referat pt. „Karkonosze: zniszczenia, zagrożenia i prognozy” przedstawiony został przez prof. Zofię Fischer-Malanowską. Ilustrujące go przezrocza ukazywały cały zakres zmienności obserwowanych tam zniszczeń. Badania, mające charakter interdyscyplinarny, umożliwiły opracowanie trzech wariantów rozwoju sytuacji w Karkonoszach. Przyjęto w nich występowanie skażenia na najniższym, średnim lub najwyższym – rejestrowanym w ciągu dwóch lat – poziomie. W pierwszym wariantcie spodziewać się można stopniowego, naturalnego odbudowywania się zniszczonych drzewostanów. W drugim wariantcie następowałyby dalsze uszkodzenia lasów (przy braku odnowień), a także kosówki i łąk. W trzecim wariantcie przewiduje się wypadanie lasów, a następnie kosówki i łąk, zniszczenie warstwy gleby i odsłanianie się skał. W zakończeniu referatu prof. Fischer-Malanowska wyraziła nadzieję, że zrealizuje się pierwszy, najbardziej optymistyczny wariant jej prognoz.

Następny referat pt. „Populacyjne podstawy przetrwania gatunków rzadkich i zagrożonych” oderwał słuchaczy od czarnych myśli na temat „czarnego trójkąta”. Prof. Leszek Grüm przybliżył nam bowiem zagadnienia komputerowych badań populacyjnych. Symulacje komputerowe zachowań populacji zwierzęcych w różnych warunkach środowiskowych pozwoliły na zmianę sposobu widzenia samej populacji. Dawniej widziano ją jako monolit, o szybkim przepływie informacji. Obecna wizja populacji to struktura mozaikowa tworzona przez subpopulacje, o wolniejszym przepływie informacji. Dzięki temu

jest możliwe przetrwanie populacji jako całości, nawet w sytuacji gdy któraś z subpopulacji zginie. Ta mozaikowość jest szczególnie istotna w przypadku gatunków „konformistycznych”, które wyniszczają całkowicie środowisko, w którym żyją, i w konsekwencji tego same giną. Inne gatunki są „rozważne” i nie wykorzystują nigdy do końca zasobów środowiska; prof. Grüm ma nadzieję, że człowiek jako gatunek należy do tych ostatnich.

Jako ostatni z referatem pt. „Problemy ochrony Kampinoskiego Parku Narodowego” wystąpił jego dyrektor mgr inż. Jerzy Misiak. Znajdująca się na obrzeżach stolicy Puszcza Kampinoska określana jest jako jej „zielone płuca”. Występujące tu unikatowe krajobrazy oraz gatunki roślin i zwierząt powodują, że ma ona wysokie walory jako teren badań naukowych, a także wypraw turystycznych. Głównymi problemami, z jakimi boryka się obecnie Park Narodowy, są: wykup terenów z rąk prywatnych, planowane na jego terenie i obrzeżach inwestycje komunikacyjne, urbanistyczne i produkcyjne.

Po krótkiej przerwie rozgorzała dyskusja, która znacznie przekroczyła ramy wyznaczone tytułem sesji i treścią referatów. Poruszano w niej najróżniejsze zagadnienia, począwszy od samego terminu: ekologia i jego rozumienia. Wskazywano na rolę, jaką mają do spełnienia naukowcy–ekolodzy w kształtowaniu świadomości ekologicznej człowieka i społeczeństwa. Wiele mówiono o nieodwracalnych skutkach odwiecznego oddziaływania człowieka na otaczającą go przyrodę. Sygnalizowano również konkretne zagrożenia, jakie dziś niosą ze sobą planowane i realizowane na terenie kraju inwestycje. Innym „gorącym” tematem były ruchy ekologiczne – czy więcej przynoszą pożytku, czy szkody w propagowaniu działań na rzecz ochrony środowiska. Przy czym podkreślano ewolucję ruchów od tych opartych głównie na emocjach, po organizacje eksperckie.

Pomimo gorącej dyskusji wszystkich jednoczyło przekonanie, że niezbędne jest natychmiastowe podjęcie działań na rzecz ochrony istniejących jeszcze i rekultywacji zdegradowanych już środowisk. W działaniach tych jest miejsce dla nauczycieli i naukowców, ruchów społecznych, mediów, ekonomistów i biznesmenów, administracji lokalnej i centralnej, a także polityków, od których decyzji przede wszystkim zależą losy otaczającej nas przyrody.

Do uspokojenia wzburzonych nastrojów przyczyniła się niewątpliwie wycieczka autokarowa, która odbyła się po lunchu. Rozpoczęto ją od zwiedzania historycznego cmentarza w Palmirach. Pozostawiając za sobą smutne wspomnienia związane z tym miejscem, wyruszono w objazd po najciekawszych krajobrazowo terenach Puszczy Kampinoskiej. Podziwiano piaszczyste wały wydmowe pokryte drzewostanem sosnowym i, dla kontrastu, torfowisko wysokie Długie Bagno. Ponadto zwiedzano rezerwaty Sieraków i Granica. W miejscowości o nazwie Granica mieści się Ośrodek Dydaktyczno-Muzealny im. prof. prof. Jadwigi i Romana Kobendzów, którego bogate zbiory zaprezentowano uczestnikom wycieczki. Tam też przygotowano ognisko, które stanowiło miły akcent kończący sesję zorganizowaną przez Instytut Ekologii PAN.

Małgorzata Kwiecień